

Revista Catalana de Musicologia, núm. XII (2019), p. 331-345
 ISSN (ed. impresa): 1578-5297 / ISSN (ed. electrònica): 2013-3960
 DOI: 10.2436/20.1003.01.90 / <http://revistes.iec.cat/index.php/RCMus>

EL FONS MIGUEL CASALS ARAGONÉS DE LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA: EL FIL DE VIDA D'UN COMPOSITOR DESCONEGUT¹

ANNA MARIA ANGLADA I MAS

Biblioteca de Catalunya

RESUM

L'inventari del fons musical del compositor Miguel Casals Aragonés (M-MCas), de qui no es coneixen fins ara dades rellevants, s'ha posat a disposició del públic al web de la Biblioteca de Catalunya. Aquest treball ha estat possible després de l'ordenació, la classificació i la descripció dels manuscrits musicals. Les poques dades que es coneixen d'aquest pianista i compositor van avivar tota una sèrie d'incògnites a l'entorn de la seva figura.

L'objectiu proposat en aquest article és resoldre, de manera incipient, aquelles mancances que deixen Miguel Casals sense un espai propi en la memòria col·lectiva. *A priori*, totes les dades obtingudes directament del mateix fons havien de ser el fonament de la recerca per a aquest article. Tot seguit, amb l'estudi d'aquesta informació, s'anirien treballant les hipòtesis fins a aconseguir trobar fonts que acabessin resolent i corroborant els interrogants plantejats i els buits documentals, amb l'objectiu d'evidenciar fefaentment el resultat de la investigació. D'aquesta manera es presenta l'article que teniu a les mans, com un recull de dades rescatades de l'inventari del fons que pretenen configurar una línia de vida del compositor, i que es completen amb el buidatge d'altres fonts documentals i d'arxius, sorgides de la pròpia recerca inicial de l'estudi del fons.

Miguel Casals Aragonés, nascut a Barcelona l'any 1857, pot tenir dins la historiografia musical un espai propi, basat en la seva obra, un corpus musical amb més de tres-centes obres que no pot restar ignorat, almenys ara que el fil d'una vida desconeguda s'ha transformat en una realitat.

PARAULES CLAU: Miguel Casals Aragonés, Acadèmia Casals, Conservatori del Liceu, Sant Martí de Provençals, l'Aliança del Poble Nou, Barcelona, Institut del Teatre.

1. Durant la meua estada a la Biblioteca Nacional de Catalunya, com a becària del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, he pogut treballar el Fons Miguel Casals Aragonés (M-MCas). La revisió de l'inventari ha anat a càrrec de Pol Cruells de la Secció de Música, a qui vull mostrar el meu agraïment, així com a la cap d'aquesta secció, Rosa Montalt, els quals s'han mostrat predisposats en tot moment a donar-me suport, tant en la feina exercida com en l'elaboració d'aquest article.

THE MIGUEL CASALS ARAGONÉS HOLDINGS OF THE NATIONAL
LIBRARY OF CATALONIA: THE TIMELINE OF THE LIFE
OF AN UNKNOWN COMPOSER

ABSTRACT

The inventory of the musical holdings of the composer Miguel Casals Aragonés (M-MCas), of whom no significant facts have been known up to now, has been made available to the public on the website of the National Library of Catalonia. This study has been possible organising, classifying and describing the musical manuscripts. The few facts that are known to us about this pianist and composer brought up a series of questions in connection with him.

The purpose of this paper is to make a preliminary effort to fill in the blanks that cause Miguel Casals to hold no place in the collective memory. A priori, all the data obtained directly from the holdings were to form the basis of our research. Then, by studying this information, we would delve further into the various hypotheses in search of sources which would finally corroborate and provide an answer to the respective questions and the documentary lacunae so that the results of our research could be solidly supported. This paper is consequently presented as a collection of data recovered from the inventory of the holdings to form a timeline of the composer's life, supplemented with the information obtained from other documentary sources and archives discovered as a result of our study of the holdings.

Miguel Casals Aragonés, born in Barcelona in 1857, can now take his place in our musical historiography on the basis of his work, a body of music comprising over 300 pieces which should no longer remain in oblivion now that the timeline of his hitherto unknown life has become a reality.

KEYWORDS: Miguel Casals Aragonés, Casals Academy, Liceu Conservatory, Sant Martí de Provençals, L'Aliança del Poble Nou, Barcelona, Institut del Teatre.

EL FONS MIGUEL CASALS ARAGONÉS (M-MCAS)
DE LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA

Dels fons dipositats a la Secció de Música de la Biblioteca de Catalunya, el fons M-MCas s'ha pogut treballar tot ordenant, classificant i descrivint els manuscrits musicals del qui fou un pianista, professor de piano i compositor barceloní totalment desconegut: Miguel Casals Aragonés.

L'inventari es troba disponible per a consultar-lo al web de la Biblioteca; a l'apartat de fons i col·leccions, sota el títol d'*ajuda de cerca*, s'hi pot trobar el document d'una setantena de pàgines que permet accedir al fons on consta la descripció del corpus compostiu.²

2. Biblioteca de Catalunya, Fons i col·leccions, <<http://www.bnc.cat/Fons-i-col·leccions/Cerca-Fons-i-col·leccions>>. En aquest enllaç hi trobareu l'ajuda de cerca que permet localitzar les

El material aplegat sota la referència *BC, Fons Miguel Casals Aragonés* consta de documentació i de música. Tot i que l'apartat de música és rellevant, el de documentació personal tan sols conté una carta breu entre tercers. És per això que, després de la confecció de l'inventari que descriu tots els documents, és important treure a la llum pública les dades més significatives que hi són dipositades.

Amb el benentès que aquests manuscrits poden esdevenir una font d'informació plural, més enllà de la mateixa escriptura musical, l'objectiu ha estat treballar les dades que s'inclouen en aquestes partitures, per tal de definir i forjar, mitjançant aquesta informació, un fil de vida que ajudi a configurar alguns aspectes de la trajectòria personal, familiar, acadèmica i professional de Miguel Casals.

El fons conté, aproximadament, unes tres-centes obres d'autoria, emmarcades entre els anys 1870 i 1937, així com còpies d'obres d'altres autors. Al catàleg de la Biblioteca de Catalunya³ també s'hi poden trobar algunes de les seves obres impreses.

Cal esmentar que la disposició dels manuscrits, aplegats en volums i les obres curosament numerades amb l'*opus* corresponent, manifesten la voluntat del seu creador: formar un registre d'obres completes. Hi ha sis volums degudament enquadernats: volum 1 (*opus* 1-25), volum 2 (*opus* 26-58), volum 3 (*opus* 59-77), volum 4 (*opus* 78-100), volum 5 (*opus* 101-135), volum 6 (*opus* 136-141); els tres volums següents es troben agrupats, però, sense relligar ni enquadernar: volum 7 (*opus* 142-170), volum 8 (*opus* 171-216) i volum 9 (*opus* 217-273); al darrer, el volum 10, tan sols hi ha algunes obres i resta incomplet.

La configuració d'aquest article preveu la inclusió, a cada capítol, de les hipòtesis que sorgeixen després de l'estudi que s'ha dut a terme de tota la descripció dels manuscrits musicals dipositats en el fons. És a partir d'aquesta primera premissa que es planteja un fil de vida del compositor, tot cercant altres vies secundàries d'informació que permeten evidenciar el fonament hipotètic. Algunes fonts consultades són la premsa, els articles i els treballs d'investigació i la cerca en altres fons relacionats.

És evident que recerques posteriors podran augmentar l'abast de les dades aquí proposades, que tan sols pretenen ser un primer pas en l'estudi d'aquest compositor. L'objectiu és aconseguir que desaparegui el buit que plana en la historiografia musical sobre la seva figura.

LA INICIACIÓ A LA PRÀCTICA MUSICAL

Casals s'inicià en el món de la música formant part de l'escolania de la basílica de la Mercè, a Barcelona. En el fons s'hi localitza una còpia de la *Missa a tres*

obres referenciades en aquest article i el seu topogràfic corresponent. És per això que hem obviat a cada obra aquesta referència per a evitar un excés de notes a peu de pàgina, ja que es troben fàcilment accedint a aquest inventari.

3. <<http://cataleg.bnc.cat>>.

veus i orgue, de Francesc Andreu, que hi desenvolupà el càrrec de mestre de capella entre els anys 1850 i 1853.⁴ El seu successor, Bernat Calvó Puig, fou el mestre de cant durant l'etapa en què Casals estigué a l'escolania. Les primeres referències localitzades en alguns diccionaris biogràfics musicals⁵ justifiquen aquesta primera etapa de Casals en relació amb la seva pràctica musical. I també afegeixen que, fora de l'espai eclesiàstic, va ingressar al Conservatori del Liceu i va fer els estudis sota la direcció del professor Humperdinck. Aquests fets situarien Casals vers l'any 1885, quan al Conservatori del Liceu es van crear «noves càtedres de Composició, Contrapunt i Fuga, i es contractaren prestigiosos professors europeus, com és el cas del citat compositor alemany Engelbert Humperdinck».⁶

Totes les dades referents a la seva etapa de formació com a músic i del seu mestratge vinculades al Conservatori del Liceu són minses i generen alguns dubtes, i creen diverses confusions entre les dates i els esdeveniments que formen part de la relació entre Casals i el Conservatori. S'ha d'afegir a aquesta sèrie de mancances la impossibilitat de consultar el fons administratiu històric del Conservatori del Liceu.⁷ És per això que no s'ha pogut establir la línia clara que separa l'aprenentatge del mestratge, inclús no es pot desestimar la possibilitat que ambdós aspectes se solapessin degut a la implantació continuada de noves càtedres d'ensenyament.

Al Conservatori del Liceu el quadre de professors no estava integrat només per grans músics, «sinó també pels propis [alumnes] que sortien de les seves aules».⁸ En aquest sentit, nomenaren Miguel Casals *maestrino* de solfeig entre els anys 1890 i 1894,⁹ juntament amb Juan Lamote. Amb aquest nomenament, la càrrega docent quedava compartida amb un professor titular.

En el fons musical de Casals s'hi troba un corpus de manuscrits sobre teoria de la música; es tracta d'apunts i exercicis de diverses assignatures agrupades sota diversos títols:

— *Acordes*. Apunts i exercicis de les disposicions dels acords i el xifrat corresponent, amb esborranys, de l'any 1898.

— *Bajos armonizados del método de solfeo del S^{ñor} D. Hilarion Eslava* (sense data).

— *Curso de instrumentación*, amb apunts i exercicis d'instrumentació (sense data).

4. <<http://www.basilicadelamerce.cat/ca/Cultura/Història-de-l'orgue-a-La-Mercé.html>> (consulta: 20 novembre 2018).

5. José RICART MATAS, *Diccionario biográfico de la música*, p. 206-207; A. ALBERT TORRELLAS (dir.), *Diccionario enciclopédico de la música*.

6. <<https://www.conservatoriliceu.es/fundacio/historia/>> (consulta: 11 desembre 2018).

7. La direcció del Conservatori del Liceu, un cop demanat si es podia consultar el fons, ha comunicat que no és possible accedir a l'arxiu administratiu històric de l'entitat i ens resta poder documentar amb més precisió alguns aspectes de la presència de Casals al seu pas per la institució musical.

8. Maria SERRAT MARTÍN, *Els orígens i l'evolució del Conservatori del Liceu (1837-1967): Una recerca en els seus arxius administratius i acadèmics*, p. 175.

9. Maria SERRAT MARTÍN, *Els orígens i l'evolució del Conservatori del Liceu (1837-1967): Una recerca en els seus arxius administratius i acadèmics*, p. 253.

- *Escuela de Contrapunto y Fuga*, amb apunts i exercicis (sense data).
- *Estudios prácticos y progresivos de los movimientos de las voces*, apunts i exercicis amb diferents sèries que contenen diversos estudis cadascuna (sense data).
- *Lecciones prácticas de Melodía*, apunts i exercicis, amb un total de quinze lliçons (sense data).
- *Modulacions relatives* (sense data). Apunts i exercicis.
- *Serie de bajos, que han servido para numerar*, amb apunts i exercicis en onze sèries (sense data).
- *Primer curso del 86 al 87, Segundo curso del 87 al 88, Tercero curso del 88 al 89, Curso tercero del 89 al 90*,¹⁰ *Cuarto curso del 90 al 91, Quinto curso del 91 al 92, Curso del 92 al 93*, apunts i exercicis.
- *Bajo á 4 voces*, dotze exercicis, i *Canto dado á 4 voces*, deu exercicis.
- *Numeración de los acordes*, apunts de teoria musical, exercicis i fragments solts.

Altres referències que vinculen la seva relació amb el Conservatori del Liceu són les composicions que foren premiades per la mateixa institució. S'ha localitzat algun cas, per la premsa,¹¹ en què s'anuncia el lliurament de premis aconseguits pels alumnes en el concurs de l'any acadèmic, fet que es podria relacionar amb l'etapa de Casals com a alumne: *Feuilles d'àlbum*, op. 130 (1892), és una composició per a orquestra que adjunta la reducció per a piano, amb una anotació manuscrita: «Premiado en el curso del año 1891-92 del Conservatorio del Liceo de Barcelona»; *Coral estilo severo bajo tema dado*, op. 146 i *Conjunto en estilo libre tema dado*, op. 147 (1894), ambdues composicions per a veus, i que contenen l'anotació manuscrita: «Premiada con el 2.º premio en los exámenes del Conservatorio del Liceo en el curso de este año. Julio 1894»; i *Cuarteto*, op. 148 (1894), per a quartet de corda, amb la mateixa anotació manuscrita que les anteriors: «Premiada con el 2.º premio en los exámenes del Conservatorio del Liceo en el curso de este año. Junio 1894».

L'ACADÈMIA DE MIGUEL CASALS

Miguel Casals va exercir de professor de piano i també va fundar la seva pròpia acadèmia. S'endinsà en el món de la pedagogia en una Barcelona nodrida de molta burgesia, que tenia en els seus salons sempre un piano a punt per a ser interpretat a les seves vetllades privades, i que a més a més s'assegurava que algun mem-

10. A l'encapçalament de l'últim bloc hi figuren les inicials *M. C. A.* [Miguel Casals Aragonés] i *G. B.* [Gabriel Balart]. Balart dirigí el Conservatori del Liceu en aquest període.

11. «El viernes próximo, a las siete de la noche, el "Conservatorio de Música del Gran teatro del Liceo" verificará en el salón de descanso de dicho teatro la entrega de premios alcanzados por los alumnos en el concurso del último año académico. El acto será amenizado con el desempeño de varias piezas que ejecutarán los premiados y cuyo programa es bastante extenso», *La Vanguardia* (29 de setembre 1886), p. 4.

bre de la família entraria en contacte amb l'aprenentatge de l'instrument. De la mateixa manera, tant al Conservatori del Liceu com a l'Escola Municipal de Música, les classes de piano eren les que tenien més demanda i, a més a més, hi havia l'oportunitat de fer classes en escoles privades. Aquest fou el cas de Miguel Casals, que va obrir una acadèmia de solfeig i de piano al quart pis de l'edifici situat al passeig de Sant Joan, número 166, de Barcelona.¹²

El rastre de Casals com a professor de piano es constata en moltes de les seves composicions per a aquest instrument, amb un gruix d'obres per a quatre mans, en les quals s'acompanyen les dedicatòries als seus deixebles, que en són el testimoni:

- *Cants de Primavera*, op. 63: «a mi discípula la Srta. Antonia Soler».
- *El Tierneillo*, op. 104: «a mi discípula la Srta. María de la Riva».
- *1a. Polonesa*, op. 144: «a mi distinguido discípulo D. Francisco Clapers».
- *Romança*, op. 145: «a mi discípula Srta. Dña. Enriqueta Clapers».
- *Mi ideal*, op. 193: «a mi distingida discípula Srta. Paquita Sagera».
- *Ídolo de amor*, op. 194: «a mi distingida discípula Srta. Maria Luisa Bagué».
- *Los quince abrilés*, op. 196: «a mi distingida discípula Srta. Rosita Rius y Coll».

EL RASTRE FAMILIAR ENTRE TÍTOLS

És tot un repte fer-se una idea de com era Casals, sense disposar de cap fotografia seva, cap apunt de la procedència de la seva família i de la manca d'informació de la seva residència i del seu entorn personal. El punt de partida de la seva biografia, sorgit dels diccionaris abans esmentats, només resolen la data de naixement, l'any 1857, a Barcelona. Les seves obres estan datades i ubicades a la capital; aquest fet condueix a pensar que majoritàriament fou el lloc on visqué. Però a quin lloc concret de Barcelona?

En el fons només s'hi localitza entre la documentació una carta entre familiars, de la qual cosa es desprèn que Emilio Sobrevela Monleón adreça una carta al seu avi Tomás Casals, i que està datada a Madrid el 22 de febrer del 1948.

Les dades que s'acosten més a l'entorn de la seva vida familiar s'han obtingut de les dedicatòries que estaven anotades en els manuscrits musicals. Així, es constata que una de les seves primeres obres, *Tolopalca*, op. 2 (1870), és una americana per a piano que inclou «a mi querida Madre política en celebración de sus días»; i la segona és *Un Sueño*, op. 3 (1870), un nocturn per a piano, dedicat al seu estimat pare.

Altres títols que criden l'atenció per l'assiduïtat que presenten, sobretot en gèneres ballables, porten el nom d'una dona: Mercedes.

12. Tot i que la tesi d'Estel MARÍN COS, *L'ensenyament del piano a Barcelona: 1850-1901*, es refereix a l'any 1901, s'ha localitzat a l'*Anuari Riera* <<http://hemerotecadigital.bne.es>> del 1902, p. 471; aquesta acadèmia encara estava en actiu, situada al quart pis de la mateixa adreça (consulta: 28 novembre 2018).

- *Mercedes*, op. 44, (1873), americana per a orquestra.
- *Mercedes*, op. 115, (1891 ca.), gavota per a harmònim i piano.
- *Mercedes*, op. 128, americana per a trio de corda i acompanyament.
- *A Mercedes*, op. 176 (1903), xotis per a piano.

Tot i la reiteració del nom *Mercedes*, una de les seves obres més destacades en aquest fons és *Sedecrem*, que és el bifront del nom Mercedes. Precisament, aquesta va ser una obra rellevant per a Casals, que es troba en dues versions, la primera, *Sedecrem*, op. 217 (18 desembre 1916), obertura per a piano, i posteriorment *Sedecrem*, op. 217 (maig 1917), obertura per a banda. La versió per a banda consisteix en una partitura general hològrafa, amb la signatura del mateix autor, i que inclou una dedicatòria definitiva de la seva relació amb un altre compositor rellevant de principis de segle a la ciutat de Barcelona: «Dedicada a mi distinguido amigo y condiscípulo el Maestro compositor y eminente Director de la Banda Municipal D. Juan Lamote de Grignon».

Altres exemples que situen la figura femenina de Mercedes a l'entorn de la vida de Casals es poden trobar a les dedicatòries o a les obres amb signatura de propietat com és el cas d'*Ofrena*, op. 214 (1916), cançó per a cant i piano, amb lletra de Vicent Andrés, dedicada a la senyoreta Mercedes Deu Amat, a «mos aimats papàs, àvia i germà en el dia del seu Sant», i *Danza Antigua que se baila en Santa Coloma de Marata*, per a orquestra, amb l'anotació manuscrita a la portada: «propiedad de Mª Mercedes Dantí de Casals, 1910».

El buidatge del periòdic local *L'Arch de Sant Martí* ha permès confirmar que va contraure matrimoni amb Mercè Dentí¹³ el febrer del 1885, i es desvetlla així l'interès de Casals en titular Mercedes tantes de les seves obres.

FIGURA 1. Portada de *Los martinenses*, op. 12, rigodon per a piano, de Miguel Casals. BC, Fons Miguel Casals Aragonés, M-MCas-14.

13. «Ha contret matrimoni el nostre amic don Miquel Casals y Aragonés, distingit compositor i professor de piano, amb la bellíssima senyoreta donya Mercè Dentí. Desitgem als joves nuvis una eterna lluna de mel», *L'Arch de Sant Martí* (8 febrer 1885), p. 96.

CASALS, UN MARTINENC DE SANT MARTÍ DE PROVENÇALS

El vincle de Casals amb Sant Martí de Provençals es produeix, en primera instància, per la localització d'un manuscrit en el seu fons que el relaciona amb aquest municipi. Es tracta de la *Missa a tres veus*, amb acompanyament obligat d'orgue, de M. Garcia. El manuscrit, relligat, conté a la portada *Sant Martin de Provençals* i el seu nom amb la rúbrica. Aquest municipi s'annexionà a la ciutat de Barcelona l'any 1897, i és el districte actual de Sant Martí.

Els títols d'algunes composicions contenen el gentilici dels habitants de Sant Martí, com és el cas dels rigodons *Los martinenses*, op. 12 (1871), per a orquestra, i la seva versió *Los martinenses*, op. 12 (1876), per a piano; així com l'obra que du per títol *Ecos martinenses*, op. 46 (1873), per a orquestra, que també conté cinc rigodons.

El format compositiu de ballables tindria un encaix prou significatiu en la dècada dels anys setanta del segle XIX, quan es produeix una dinamització cultural a Sant Martí, amb la creació d'entitats culturals i recreatives. És per això que és possible vincular Casals dins d'aquest marc amb dues obres que el relacionen directament amb la Societat l'Aliança del Poble Nou, i al mateix temps ens apropa al seu espai residencial. La primera d'aquestes obres és *La encina*, op. 9 (1875), una romança per a piano, amb l'anotació a la capçalera de la partitura: «Cantada en el teatro de la Sociedad la Alianza del Pueblo Nuevo por el Sr. J. A. el dia 12 de setiembre del año 1875»; l'altra és *Un saludo a la Alianza*, op. 74 (1883), una obertura per a gran orquestra.

Entre els lletristes d'algunes cançons, i que es relacionen amb Sant Martí de Provençals,¹⁴ destaquem:

— Francesc de Paula Alesan, redactor i col·laborador de *La Antigua Unión*, posà la lletra a *Un sí de amor*, op. 13 (1872), una havanera per a cant i orquestra, i també a *Somni d'amor*, op. 26 (1873), una dansa americana per a cor d'homes.

— Eudald Torrent, redactor i col·laborador d'*El Vigilante* i *La Gaya Ciencia*, va escriure la sarsuela en un acte titulada *L'americano del Clot*, op. 22 (1873).

— Antoni Ferrer i Codina actuà com a jurat qualificador del certamen literari local de la Festa Major del Taulat, que coincidí amb la inauguració del nou edifici de l'Alianza,¹⁵ feu el llibret de la sarsuela *Otelo*, op. 60 (1881?), la *Romanza*, op. 62 (1881?), per a cant i piano, i la sarsuela en un acte *Història natural*, op. 65.

El buidatge d'una part de la premsa local de l'època ha permès confirmar algunes de les hipòtesis plantejades i, al mateix temps, aporta noves dades que han

14. S'han extret les dades de la premsa i els seus col·laboradors i redactors de: Jordi PRADA ANDREU, «La premsa a Sant Martí de Provençals: 1872-1897» (en línia, <www.pradas.org> (consulta: 20 novembre 2018). *La Antigua Unión* (1880-1886), «Revista semanal de intereses morales y materiales de Sant Martí de Provensals, Gracia y San Andrés del Palomar»; *El Vigilante* (1873-1879), «Periódico semanal de intereses locales, de San Martí de Provensals», i *La Gaya Ciencia* (1896), «Periódich semanals artístich y literari».

15. *L'Arch de Sant Martí* (21 setembre 1884), p. 340.

FIGURA 2. Primera pàgina de *La encina*, op. 9, romança per a piano de Miguel Casals. A la capçalera hi consta: «Cantada en el teatro de la Sociedad la Alianza del Pueblo Nuevo por el Sr. J. A. el dia 12 de Setiembre del año 1875». BC, Fons Miguel Casals Aragonés, M-MCas-11.

permès relacionar obres de Casals amb Sant Martí de Provençals. Algunes d'aquestes cròniques assenyalen que:

[...] lo jove compositor d'aquesta localitat, don Miguel Casals y Aragonés està escrivint una missa¹⁶ que serà estrenada el dia 11 de Novembre, amb ocasió de celebrar-se la festa major de Sant Martí de Provençals. Dita obra anirà dedicada al Rvnt. Francisco Rodó, rector de la Parròquia Nova de nostra població. No dubtem que aquesta obra serà digna de la inspiració demostrada en ses varies produccions pel celebrat mestre provençalenc.¹⁷

El desenllaç d'aquesta estrena es va configurant al llarg de publicacions successives; així, es confirma el dia de l'estrena per a la festivitat de Sant Martí, a l'es-

16. Es refereix a la composició *Misa*, op. 78

17. *L'Arch de Sant Martí* (13 juliol 1884), p. 190.

glésia parroquial del Clot, a gran orquestra.¹⁸ Més tard, la crítica periodística acusava que l'estrena havia estat mancada d'assaig per part de l'orquestra, tot i que la missa tenia mèrit i felicitaren Casals per aquesta obra.¹⁹

LES OBRES COMPLETES DE CASALS

Els manuscrits musicals de Casals, alguns presentats en volums encuadernats o en fulls numerats per a la seva encuadernació i tots degudament numerats amb un *opus*, denoten la voluntat de preservar i mantenir l'obra com un tot, una compilació de les seves obres completes. A més a més, cada volum s'acompanya d'un índex que relaciona les obres contingudes en cadascun, es tracta d'una llista ordenada amb el número d'*opus*, el títol de la peça i el gènere. D'aquestes llistes se'n troben una per cada volum, una de general de tots els volums i també n'hi ha una de les obres religioses, que abordarem en l'apartat següent.

Les composicions de Casals són per a diferents formacions instrumentals. Les que es troben en la seva etapa més primerenca són per a piano sol i algunes de les quals per a quatre mans. A mesura que s'avança cronològicament, la seva obra és més diversa en les formacions proposades, però la majoria inclou el piano com a fonament imprescindible del grup interpretatiu. Així, el piano es presenta amb l'acompanyament de veu i/o veus, cor, fiscorn, violí, mandolina, trio, quartet i quintet de corda, llaüt, guitarra i orquestra. L'orquestra solia disposar d'octaví, flauta, oboès, clarinets, fagots, cornetins, trompes, trombons, fiscorns, timbales, triangle, violins, viola, violoncel i contrabaix. Amb tot, la presentació instrumental variava segons si es tractava de música de concert o escènica. Altres propostes de gran format foren les composicions per a banda i per a cobla.

La composició per a banda és diversa, ja que comença a finals del segle XIX amb una masurca, valsos i una polca, per a continuar amb una marxa militar que està dedicada a la Banda del Regimiento de Mérida núm. 13 (1914), i *Sedecrem*, op. 217 (1917), adreçada a Juan Lamote de Grignon com a director de la Banda Municipal de Barcelona. Altres obres són de caire més nacional, com el pasdoble *España a los aliados*, op. 234 (1921).

La seva dedicació a la composició de sardanes llargues per a cobla va ser minsa; tan sols se n'han localitzat cinc: tres que s'acosten a indrets geogràfics com *La*

18. *L'Arch de Sant Martí* (9 novembre 1884), p. 461: «Lo pròxim dimarts, festivitat de Sant Martí, tindrà lloc en la Iglesia parroquial del Clot l'estreno a gran orquestra d'una missa en LA, de nostre estimat amic, lo conegut compositor D. M. Casals y Aragonés, la qual ha dedicat al Reverent D. Francisco Rodó, rector de la mencionada parròquia. Los que hem tingut lo gust d'assistir a alguns dels assajos de dita obra no podem menys que felicitar a son jove autor».

19. *L'Arch de Sant Martí* (16 novembre 1884), p. 466: «Lo dia 11, a la hora assenyalada se celebrà en la Iglesia parroquial lo solemne ofici en honor al gloriós Sant Martí. Com havem anunciat, la missa que es cantà es del conegut compositor paisà nostre don M. Casals y Aragonés, la que ens semblà faltada d'assaig, per lo tan no poguérem apreciar el mèrit de dita obra, en alguna part d'ella notable. De totes maneres, com apreciarem, felicitem a nostre paisà per sa ultima obra».

pubilla barcelonina, op. 183 (1906); *Les nenes de Palamós*, op. 198 (1914); *L'Arenyense*, op. 238 (1919?), i les altres dues porten nom de dona: *Maria*, op. 240 (1925), i *Àngels*, op. 241 (1925).

Si bé Casals dominà majoritàriament la composició pianística, els gèneres musicals que treballà per a aquest instrument foren molt heterogenis, amb una gran quantitat de ballables que cal destacar que inclouen valsos, masurques, xotis, tangos, valsos jota, pericons, sardanes, pasdobles, gavotes, polques i americanes. No obstant això, també va compondre himnes, romances, nocturns, simfonies, sonates, etc.

Quant a la música escènica, la producció fou bastant representativa de l'època, des d'obertures per a piano, passant per sarsueles, cuplets i cantates. Moltes d'aquestes obres es troben fragmentades, ja que només inclouen les parts que va arranjar per a l'escenificació.

EL REPERTORI RELIGIÓS, UN CATÀLEG AMB ENTITAT PRÒPIA

La producció religiosa de Casals mereix un capítol a part, atesa la rellevància que el mateix fons presenta amb un índex que, amb el títol *Catálogo de composiciones religiosas por Miguel Casals Aragonés*, relaciona les obres amb el seu número d'*opus* i les vincula al volum corresponent on es localitza l'obra. Les obres religioses de Casals estan formades per diferents tipologies, com les músiques pròpies per a la litúrgia, les de religiositat popular i les que anaven dedicades a cors col·legials i comunitats de religiosos.

Les primeres composicions religioses es troben en el segon volum i datarien aproximadament d'entre el 1873 i el 1885: *Rosari*, op. 27 (1873?), per a cor d'hommes i harmònim; *Himno de gracias*, op. 49 (1873?), per a veu i piano; la *Pregària a sant Antoni Abat*, op. 70 (1882?), per a cor i harmònim; i a partir d'aquí ja trobem la *Misa a tres voces*, op. 71 (1882?), de veus amb acompanyament de violí, harmònim i piano, són les que encapçalen aquesta llista. Són un conjunt d'obres que coincideixen amb l'època de l'estrena de la *Misa en La*,²⁰ que tingué ressò mediàtic a Sant Martí de Provençals.

Un altre conjunt de composicions són les de signe litúrgic: *Benedictus*, op. 80 (1884); *Tres Ave Marias*, op. 97 (1886?); *Pater nostre*, op. 112 (1888); *O salutaris hostia*, op. 119 (1890); *Stabat Mater*, op. 136 (1891?); *Salve Montserratina*, op. 169 (1901),²¹ i d'altres, que vincularien Casals amb alguna parròquia i el seu cor.

De caire més popular, però relacionades amb la religiositat i les festes del cicle de l'any, escrigué obres com els *Goigs al gloriós Sant Antoni Abad*, op. 81 (1884?); *Caramelles*, op. 83 (1885); *Rosari pastoril*, op. 170 (1902).

Les dedicatòries de les peces per a cor i orgue revelen la relació que tingué amb comunitats de religiosos; alguns exemples en són: la *Missa pastoril*, op. 120 (1890),

20. *L'Arch de Sant Martí* (9 novembre 1884), p. 461.

21. El manuscrit conté una anotació manuscrita a la capçalera: «se canta en Montserrat».

dedicada a la comunitat de beates de Sant Domènec; *Trisagi a la Santíssima Verge*, op. 127 (1891), dedicada a les Germanes Dominiques de la Presentació; *Bendita sea tu pureza*, op. 201 (1914), dedicada a la mare Ruperta de la Sagrada Família, i *Benedictus*, op. 224 (1918), dedicada a la priora del Reial Monestir de Sant Joan de Jerusalem.

ELS ESCENARIS BARCELONINS I EL BULLICI DE LES MÚSIQUES

La petjada de Casals com a mestre compositor en l'àmbit escènic es fa palesa resseguint l'inventari de la seva obra, on també trobem sarsueles, cuplets i operetes. Tot emmarcat en el corrent mateix del moment, el bullici dels teatres i la cultura de masses que portava aquest gènere a les ciutats. És per això que en aquest apartat s'inclouen, com a reforç de la informació que el mateix fons ens dispensa, algunes de les dades obtingudes del fons del Centre de Documentació i Museu de les Arts Escèniques (MAE) de l'Institut del Teatre.²²

La primera sarsuela localitzada en el fons M-MCas de la Biblioteca de Catalunya és *L'americano del Clot*, op. 22 (1873).²³ Es tracta d'una obra que situa l'escena a Barcelona i en l'ambient de l'època, del lletrista Eudald Torrent.²⁴ Aquest autor, juntament amb Antoni Ferrer Codina, amb els títols *Otelo*, op. 60, i *Història natural*, op. 65, connecten amb la hipòtesi plantejada del seu lligam amb Sant Martí de Provençals.

Altres produccions que localitzem al MAE i que el fons M-MCas conté en format musical són: la de Federico Muñoz *Para muestra*, op. 113 (1889), que també va transcórrer a la mateixa ciutat²⁵ barcelonina; *La sobrina del Albeitar*, op. 138 (1891), de Domingo Font, de la qual es conserva el manuscrit original de l'obra,²⁶ emmarcada en un poble de l'Aragó, i *Flamenca, beata y chulo*, op. 149 (1894), de Federico Muñoz, situada a Madrid.²⁷

L'altra cara de la moneda és la localització de les obres al MAE, i de les quals no hi ha presència en el fons M-MCas de la Biblioteca de Catalunya. Ens referim a *Príncipes de fantasía, una farsa lírica en un acte*, op. 251, original de Vicente Pardo Bayo i Carlos García Anné, que només consta a l'índex de les obres, però no hi ha el manuscrit musical;²⁸ *Mil hombres*, una sarsuela en un acte, de Delfín Hernández

22. Agraïm la col·laboració de Núria Andreu, del MAE, per resoldre els dubtes plantejats per a la consulta de la localització de les obres escèniques vinculades amb Casals.

23. També hem localitzat el manuscrit original al MAE, ms. 1149.

24. L'hem esmentat a l'apartat «Casals, un martinenc de Sant Martí de Provençals».

25. MAE, ms. 1143.

26. MAE, ms. 1152.

27. MAE, ms. 1144.

28. MAE, Fons N, 13495-N. *Príncipes de fantasía*, Vicente Pardo Bayo, Carlos García Anné. En el fons de la BC, M-MCas, l'obra *Príncipes de fantasía*, op. 251 Aquesta obra és una de les que manca en el volum 9.

González i de Juan de Cruz Ferrer,²⁹ i *La mandarina, sarsueleta còmica en un acte*, amb l'autoria d'Emmanuel Marriera, de la qual trobem només l'edició impresa del text, i en la portada interior inclou que fou estrenada al Círcol Catòlic de Badalona la nit del dia 16 d'octubre del 1898,³⁰ però no queda rastre del manuscrit musical.

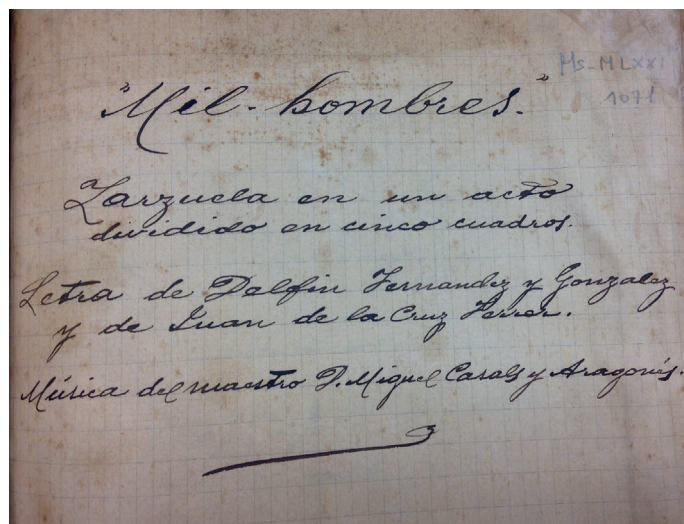

FIGURA 3. Portada interior del manuscrit de la sarsuela *Mil hombres*. Lletre de Delfín Hernández i Juan de la Cruz, música de Miguel Casals. MAE, ms. 1071.

A la segona dècada del segle XX, Casals comença a compondre per a lletres de cuplets, i la primera obra, *El arte y el vestido*, op. 199 (1914), d'Enrique Riera, està escrita en quatre versions per a diferents formacions instrumentals. L'any següent el dedicà a treballar amb el lletrista Vicente Andrés les obres: *¡Mañana!*, op. 207 (1915); *¡Buena colocación!*, op. 208 (1915); *¡Vaya un secreto!*, op. 209 (1915); *¡Ay Manolín!*, op. 210 (1916), i *¡Segundas nupcias!*, op. 211 (1916).

Després va continuar treballant amb la composició musical per a l'escena teatral durant un parell d'anys més. Aquest cop de manera intensa per a un mateix lletrista: Emilio Querol. D'aquest autor destaquem sis títols que es registren en les seves obres completes amb els *opus* correlatius: *Ante el espejo*, op. 267 (1917); *Mírame... ¡así!*, op. 268 (1917); *Juanita la Primorosa*, op. 269 (1917); *La pescadora*, op. 270 (1917); *El paje de la duquesa*, op. 271 (1917), i *El lunar de Mariquita*, op. 272 (1917).

29. MAE, ms. 1071.

30. MAE, Fons N. 13277-N. *La mandarina, sarsueleta còmica en un acte*, Emmanuel Marriera y Fonts, música de Miguel Casals y Aragón, Barcelona, Est. Fco. X. Altés, 1908.

LES DEDICATÒRIES

Als manuscrits musicals s'hi troben un munt d'anotacions a les capçaleres: són les dedicatòries que l'autor feia amb la voluntat d'obsequiar la seva creació musical a algú, adreçant-la de manera específica. Les dedicatòries esdevenen una informació útil per a entendre quins van ser els receptors de la seva obra, ja que defineixen l'espai social que es va relacionar amb Casals.

Les composicions fetes a mida, personalitzades, tenien diversos objectius, entre els quals cal destacar la promoció que la mateixa peça musical tindria a partir de la dedicatòria que l'autor hi afegia. Si bé la majoria eren dedicades a alumnes, amics, professors i familiars, esdevenien una eina de publicitat i de mostra d'afecte de l'autor. Dins el fons se'n localitzen moltes, algunes ja les hem esmentat anteriorment, però en destacarem d'altres, com la *Marcha nupcial*, op. 192 (1911), dedicada «a los consortes D. Miguel Alamy y Dña. Madrona Vila, en sus bodas de plata»; o relacionades amb amics, *España a los aliados*, op. 234 (1921), «Dedicado a mi respetable amigo D. César España», o el cas dels deixebles, *Juanito y Jacobo*, op. 278 (1897), «A mis distinguidos discípulos los hermanos Juanito y Jacobo Steiner».

EL FIL DE VIDA, CONCLUSIONS A L'ABAST

Una entrada en un diccionari actual podria eixamplar les dades de Miguel Casals Aragonés com a compositor i professor de piano després d'aquest article breu, però no del tot, com desitjaríem, encara. La mirada dirigida cap als manuscrits musicals del fons M-MCas ha palesat que la petjada d'un músic va molt més enllà de la música mateixa, la que s'escrui en un pentagrama.

L'estudi d'un fons té els seus avantatges quan es pot fer tocant els manuscrits, tot i que, a manca d'aquest plaer, la consulta de l'inventari que d'aquest fons es proposa des de la Biblioteca de Catalunya atorga un plus al grau d'informació que permet tenir una visió molt més completa de Casals.

Casals fou un compositor que desenvolupà la seva tasca per a diversos espais culturals de la capital barcelonina, tot i que el lloc on es va relacionar socialment en alguna etapa de la seva vida fou Sant Martí de Provençals. També la seva faceta com a professor de piano fou present a Barcelona, primer al Conservatori del Liceu i més tard a la seva pròpia acadèmia.

La diversitat dels gèneres compositius i les formacions instrumentals li donaren l'oportunitat de tenir una gran producció, tal com s'evidencia a les seves obres completes. La música religiosa, però també la popular i l'escènica, doten la seva obra de grans pistes per a resseguir la seva vida, tot i que no són suficients. És per això que, a partir d'aquest fons, el seu estudi i la seva divulgació s'obre una nova etapa per a la musicologia, i que consisteix a tenir en compte la música i el fil de vida de Miguel Casals Aragonés, un compositor no tan desconegut com fins ara.

BIBLIOGRAFIA

- ALBERT TORRELLAS, A. (dir.). *Diccionario enciclopédico de la música*. Vol. II. Barcelona: Central Catalana de Publicaciones, 1929.
- «Catàleg». A: *Biblioteca de Catalunya* [en línia]. <<http://cataleg.bnc.cat>>.
- «Història». A: *Fundació Conservatori del Liceu* [en línia]. <<https://www.conservatoriliceu.es/fundacio/historia/>> [Consulta: 11 desembre 2018].
- «Història de l'orgue a La Mercè». A: *Basilica de la Mercè* [en línia]. <<http://www.basilica.delamerce.cat/ca/Cultura/Història-de-l'orgue-a-La-Mercè.html>> [Consulta: 20 novembre 2018].
- MARÍN COS, Estel. *L'ensenyament del piano a Barcelona: 1850-1901* [en línia]. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2017. <<http://hdl.handle.net/10803/458701>> [Consulta: 28 novembre 2018].
- PRADA ANDREU, Jordi. «La premsa a Sant Martí de Provençals: 1872-1897» [en línia]. <www.pradas.org> [Consulta: 20 novembre 2018].
- RICART MATAS, José. *Diccionario biográfico de la música*. Barcelona: Iberia, 1966.
- SERRAT MARTÍN, Maria. *Els orígens i l'evolució del Conservatori del Liceu (1837-1967): Una recerca en els seus arxius administratius i acadèmics* [en línia]. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat Internacional de Catalunya. Facultat d'Humanitats, 2017. <<http://hdl.handle.net/10803/456175>> [Consulta: 28 novembre 2018].

PREMSA

Anuari Riera
L'Arch de Sant Martí
La Vanguardia